

Įvairūs žurnalistų ar kitų viešąjį interesą ginančių asmenų ar jų grupių tyrimai, publikacijos viešojoje erdvėje, susijusios su politikais, valstybės organais, įvairių korporacijų ar valstybės organų veikla, paskutiniu metu sulaukia ypatingai daug visuomenės dėmesio. Tokiose situacijose įtakingi asmenys neretai kaip gynybos būdą renka klasikinių „paduosiu į teismą“. Tokia taktika paprastai labiausiai yra skirta įbauginti viešąjį interesą ginančius asmenis.

Advokatų profesinės bendrijos „AVOCAD“ jaunesnysis teisininkas Domantas Velykis atkreipia dėmesį, kad nuo šių metų įsigaliojo nauja Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) redakcija, kurioje numatytos priemonės, padėsiančios užkirsti kelią įtakingiems asmenims tokiu būdu „persekioti“ žurnalistus ar kitus viešąjį interesą ginančius asmenis.

Teisininkas pažymi, kad CPK dabar pagaliau pasitarnaus kaip apsaugos priemonė, padėsianti apsaugoti asmenis, vykdančius visuomenės informavimo ar kitokią su viešojo intereso gynimu susijusią veiklą nuo pareikštų akivaizdžiai nepagrįstų ar piktnaudžiaujamojo pobūdžio teismo procesų, dar žinomų kaip strateginiai ieškiniai.

Kas yra strateginis ieškinys?

Strateginiai ieškiniai yra tam tikrų, akivaizdžiai nepagrįstų, dirbtinai išpūstų ar piktnaudžiavimu pasižyminčių teisminių procesų inicijavimas dėl žurnalistų ar kito viešojo intereso gynimo pasisakymų žmogaus teisių gynimo ar kitais visuomenei aktualiais klausimais. Pavyzdžiui, dėl žurnalistų atliekamo tyrimo dėl neteisėtai aplinką teršiančios bendrovės veiklos arba dėl žmogaus teisių gynimo atliekamų veiksmų.

Europos Komisija tokius ieškinius apibūdina kaip žalingą priekabiavimo ir bauginimo formą, naudojamą prieš tuos, kurie dalyvauja ginant viešąjį interesą. Strateginiai ieškiniai dažniausiai yra inicijuojami ekonomiškai ir socialiai galingų asmenų, lobistų grupių, korporacijų, valstybės organų ir kt.

Tokio pobūdžio ieškiniai yra inicijuojami prieš asmenis, kurie pareiškia viešą kritiką minėtiems subjektams ar viešai skelbia jiems nepatogias ir kompromituojančias žinias ar kitokio pobūdžio informaciją viešojo intereso klausimu. Ieškinius reiškiantys asmenys siekia visuomenine veikla užsiimančius asmenis cenzūruoti, įbauginti, terorizuoti ir kartu šiuos asmenis nutildyti, išvengiant kompromituojančios informacijos išviešinimo.

Strateginiams ieškiniams būdingas siekis įbauginti viešąjį interesą saugojančius asmenis teismo proceso inicijavimu ir juos apkrauti būtinomis teisinės gynybos išlaidomis, tokiu būdu siekiant atgrasomojo poveikio. Reikia suprasti, kad inicijuojant strateginius ieškinius

nėra siekiama tinkamai pasinaudoti teise kreiptis į teismą apginti savo pažeistą teisę ir netgi paprastai nėra tikslo laimėti iškeltą bylą.

Strateginių ieškinių inicijavimas pažeidžia esminius demokratijos principus, kadangi šiais ieškiniais yra siekiama apriboti asmenų teisę aktyviai dalyvauti viešose diskusijose, taip pat apriboti teisę pranešti visuomenei viešajam interesui reikšmingą informaciją. Tokiu būdu yra apribojama asmenų teisė turėti galimybę gauti ir susipažinti su viešajam interesui aktualia ir patikima informacija. Tokios informacijos turėjimas leidžia asmenims susidaryti savo nuomonę, kuri lemia kiekvieno asmens priimamus sprendimus (pavyzdžiui, pasirinkimas nepirkti konkrečios aplinką teršiančios bendrovės produkcijos ir pan.)

Žurnalistai, žmogaus teisių gynėjai ir kiti visuomenine veikla užsiimančios asmenys, privalo būti apsaugoti nuo nepagrįstų, teisminių procesų piktnaudžiaujančių ieškinių, kuriais siekiama sutrikdyti bei pakenkti šių asmenų vykdomai visuomeninei veiklai. O tinkamos apsaugos nesuteikus – atsirastų galimybės įsigalėti netiesioginei vidinei cenzūrai.

Šiandien reiktų pasidžiaugti, kad viešąjį interesą ginantys asmenys ir žurnalistai gavę tokią, piktnaudžiaujamojo pobūdžio ieškinį, turi puikų įrankį apsiginti be baimės praleisti teismuose ilgus metus ir galiausiai susimokėti dideles bylinėjimosi išlaidas.

Kas tokiu atveju padengs bylinėjimosi išlaidas?

Šiuo atveju lemiamą reikšmę turi ne galutinio teismo sprendimo priėmimas, o procesinis abiejų pusių elgesys, įvertinus bylinėjimosi išlaidų susidarymo priežastis, netgi jų apdairumą, rūpestingumą atliekant procesinius veiksmus, taip pat ir ieškinio pareiškimo priežastis ir kt.

Taigi viešojo intereso gynėjo patirtos teisinės gynybos nuo strateginio ieškinio išlaidos yra priteisiamos iš nesąžiningo ieškovo. Tokia aplinkybė suteikia ir papildomą ekonominio pobūdžio apsaugą asmenims, vykdančioms visuomenės informavimo ar kitokią su viešojo intereso tenkinimu ar gynimu susijusią veiklą.

